

Vergaderjaar 1983–1984

18 456

Gemeentelijke indeling van de Waddenzee

Nr. 3

MEMORIE VAN TOELICHTING

Inleiding

De meest wenselijke bestuursstructuur voor de Waddenzee was een van de onderwerpen waarover de Waddenzeecommissie, ingesteld door de ministers van Verkeer en Waterstaat en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, in mei 1974 rapport uitbracht. In dit rapport gaf de commissie, naar haar voorzitter ook wel de commissie-Mazure genoemd, drie hoofdrichtingen aan waarin de oplossing van het bestuursprobleem kon worden gezocht. Dat waren:

- a. een provinciale en gemeentelijke indeling van de Waddenzee;
- b. de instelling van een Waddenschap, die bij overdracht van provinciale en gemeentelijke bevoegdheden gepaard zou moeten gaan met een volledige provinciale en gemeentelijke indeling van de Waddenzee;
- c. de instelling van een openbaar lichaam, waarbij de eigenlijke Waddenzee niet provinciaal en gemeentelijk zou worden ingedeeld.

Na afweging van de voor- en nadelen van deze drie denkbare oplossingen hebben regering en parlement in het kader van de behandeling en vaststelling van de Nota over de hoofdlijnen van de ontwikkeling van de Waddenzee¹ gekozen voor de onder a genoemde oplossing.

Deze keuze is door de bij de Waddenzee betrokken provincies en gemeenten krachtig ondersteund. De provincies baseren hun voorkeur voor provinciale en gemeentelijke indeling van de Waddenzee op een drietal overwegingen. In de eerste plaats is er de noodzaak van een integrale aanpak van de problemen ten aanzien van het zeegebied en het aangrenzende land. In de tweede plaats biedt aansluiting bij het normale in ons land geldende stelsel van territoriaal gedecentraliseerd bestuur de mogelijkheid dat bevoegdheden die op grond van de bestaande wetgeving aan provincies en gemeenten toekomen, tevens kunnen worden uitgeoefend voor het zeegebied. Er bestaat grote behoefte aan een integrale en democratische afweging van de soms zeer uiteenlopende belangen die met betrekking tot de Waddenzee in het geding zijn. Voor een dergelijke aanpak biedt de Wet op de Ruimtelijke Ordening goede mogelijkheden, maar de toepassing van deze wet in het Waddenzeegebied (streek- en bestemmingsplannen voor het grondgebied van provincies respectievelijk gemeenten) is eerst mogelijk na provinciale en gemeentelijke indeling.

¹ Tweede Kamer, zittingen 1975–1976 t/m 1980–1981, nr. 13 933.

Ook bij de uitvoering van andere wetten kunnen provincies en gemeenten ten aanzien van de Waddenzee een rol spelen. Met name valt hierbij te denken aan de milieuwetgeving. Daarnaast kunnen provinciale en gemeentelijke verordeningen voor het gebied gaan gelden. Een derde overweging voor provinciale en gemeentelijke indeling is dat daardoor aan de bestaande onzekerheid over het beloop van de grenzen van de meeste kust- en eilandgemeenten aan de zeezijde een eind wordt gemaakt; uit een oogpunt van rechtszekerheid (werkingsfeer en reikwijdte van bestaande gemeentelijke bestemmingsplannen en verordeningen) is dat zeer gewenst. De provinciale indeling is inmiddels op 1 januari 1981 een feit geworden².

De huidige bestuurlijke situatie

Het grensbeloop van veel gemeenten aan de Waddenzee evenals aan de Noordzee is niet nauwkeurig aan te geven. Deze grenzen zijn in het algemeen vastgelegd in processen-verbaal van grensbeschrijving die in de twintiger jaren van de vorige eeuw ten behoeve van fiscale doeleinden zijn opgemaakt. Hierin wordt voor de grensbepaling veelal uitgegaan van betrekkelijk vage aanduidingen als «de laagwaterlijn» of «de oevers». Van een aantal aan de Waddenzee en het Eems-Dollardestuarium grenzende kustgemeenten is de grens aan de zeezijde echer wel – zij het in sommige gevallen slechts voor een deel van de kust – nauwkeurig bepaald door vaststelling bij wet. Dit is onder meer het geval bij Den Helder, Anna Paulowna, Wieringen en Wonseradeel (Wet van 30 juli 1926, Stb. 244), Schiermonnikoog (Wetten van 9 november 1961, Stb. 358 en 26 januari 1972, Stb. 44), Oostdongeradeel, Ulrum en Kloosterburen (laatstgenoemde wet) en Hefshuizen (Wet van 14 september 1978, Stb. 466). Daarbij zijn beperkte gedeelten van de Waddenzee aan de aangrenzende gemeenten toegevoegd. Dit geldt met name voor het wad ten zuiden van Schiermonnikoog. In afwachting van de gemeentelijke indeling van de Waddenzee zijn bij de herindelingswet Friesland de gemeentegrenzen aan zeezijde niet gewijzigd. De grenzen van de gemeenten aan het Eems-Dollardestuarium ten slotte strekken zich van oudsher uit tot aan de rijksgrens.

Deze bestaande gemeentelijke indeling wordt in het onderhavige wetsontwerp wat de gemeenten Kloosterburen, Ulrum, Termunten, Nieuwolda, Finsterwolde en Beerta betreft niet gewijzigd. (Over de daaraan ten grondslag liggende overwegingen kom ik nog te spreken.) Wel worden wijzigingen voorgesteld in de indeling van het thans tot de gemeenten Den Helder, Dongeradeel, Schiermonnikoog, Hefshuizen, Bierum en Delfzijl behorende Waddengebied. Mede in verband met deze wijzigingen zijn in het wetsontwerp de hoofdstukken III en IV opgenomen. De overige bij de indeling betrokken gemeenten zijn Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland, Anna Paulowna, Wieringen, Wonseradeel, Harlingen, de nieuwe gemeente Franekeradeel, Het Bildt, Ferwerderadeel, Eenrum, Baflø, Warffum en Usquert.

Bij de herindelingswet Friesland is het aantal Friese kustgemeenten van zeven teruggebracht tot zes. Een aanmerkelijk verder gaande reductie van het aantal kustgemeenten zal naar verwachting het gevolg zijn van een gemeentelijke herindeling die thans in de provincie Groningen op stapel staat.

Uitgangspunten en criteria voor gemeentelijke indeling

De bescherming, het behoud en waar nodig het herstel van de Waddenzee als natuurgebied is de doelstelling van het regeringsbeleid ten aanzien van de Waddenzee. De provinciale besturen hebben een soortgelijke doelstelling geformuleerd. In de interprovinciale structuurschets voor het Waddenzeegebied wordt eveneens duidelijk gekozen voor het in stand houden en beschermen van het Waddenzeegebied als een samenhangend natuurgebied en waar nodig het herstellen van de natuurlijke en landschappelijke

² Wet van 8 november 1980 (Stb. 670) tot provinciale indeling van de Waddenzee, zoals gewijzigd bij de Wet van 17 december 1980 (Stb. 671).

waarden van dit gebied. Het lijkt het meest in overeenstemming met deze doelstelling wanneer gebieden die uit natuurwetenschappelijk oogpunt een eenheid vormen (bij voorbeeld hoogwatervluchtplaatsen, fourageer- en broedgebieden), niet door gemeentegrenzen worden doorsneden. Dit impliceert een functionele indeling van het gebied. Daarnaast vormen de bestaande provinciale grenzen in de Waddenzee uitgangspunt voor de gemeentelijke indeling, met dien verstande dat de grenzen aan de Noordzeezijde nog zullen moeten worden aangepast. Vanwege de wederzijdse invloed van zee- en landgebeuren zullen voorts alle aan de Waddenzee grenzende gemeenten bij de indeling behoren te worden betrokken. Uit een oogpunt van doelmatigheid in het beheer verdient het evenwel aanbeveling het overgrote deel van de Waddenzee bij een zo beperkt mogelijk aantal gemeenten in te delen. Waar dit geen conflict oplevert met de zoëven ontwikkelde uitgangspunten, zouden ten slotte de bestaande gemeentegrenzen in de Waddenzee kunnen worden gehandhaafd.

Ten aanzien van de begrenzing van het provinciaal en gemeentelijk in te delen gebied aan de Noordzeekust heeft de Interdepartementale Coördinatiecommissie voor Noordzee-aangelegenheden (ICONA) een rapport uitgebracht waarin is voorgesteld deze begrenzing met behulp van coördinaten vast te leggen op een afstand van 1 km uit de kust, met dien verstande dat binnen dit gebied gelegen droogvellingen in hun geheel, met inbegrip van een beperkte marge met het oog op toekomstige ontwikkelingen, worden meegenomen. Als uitgangspunt voor de bepaling van de grens is de dieptelijns van nul meter (laag-laagwaterspringlijn) aangehouden zoals aangegeven op de grootschalige Nederlandse zeekaarten, uitgegeven door de minister van Defensie. Hoewel de kustprovincies hebben verklaard voorstander te zijn van het doen samenvallen van de gemeentelijke en provinciale grens in de Noordzee met de rijksgrens, hebben zij zich – om aan de onzekerheid met betrekking tot het grensbeloop zo spoedig mogelijk een einde te maken – neergelegd bij deze ICONA-grens.

Bij de Wet van 8 november 1980 waarin de provinciale indeling van de Waddenzee is geregeld, is de provinciale gebiedsbegrenzing aan de Noordzeezijde slechts voorlopig vastgesteld. Daarbij is uitgegaan van de gedachte dat deze begrenzing te zijner tijd, in het kader van de grensvaststelling langs de gehele Noordzeekust, zal worden aangepast. De colleges van gedeputeerde staten van de drie Waddenprovincies stemmen er echter mee in deze grensvaststelling voor het aan de Waddenzee grenzende deel van de Noordzee met de gemeentelijke indeling mee te nemen, waartoe derhalve de provinciale indeling van het Waddengebied alsnog zal moeten worden bijgesteld. Voor de vaststelling van de provinciale en gemeentelijke grenzen langs de Westkust is inmiddels door de betrokken provincies (Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland) een afzonderlijke procedure in gang gezet.

Voor de ontwikkeling van criteria voor deze gemeentelijke indeling is het belangrijkste uitgangspunt ongetwijfeld de keuze voor een zoveel mogelijk functionele indeling van het gebied. Dit houdt in dat de functies die in de Waddenzee te onderscheiden zijn en die veelal gekoppeld zijn aan specifieke natuurlijke gegevens van bepaalde onderdelen van de Waddenzee, de basis vormen voor de gemeentelijke indeling.

Die gegevens dienen ook in relatie te worden gebracht met de zich in het gebied afspelende menselijke activiteiten. Deze activiteiten zijn uiteraard niet alle van even grote betekenis voor de gemeentelijke indeling van het gebied. Het gaat erom in hoeverre de gemeente er na de gemeentelijke indeling invloed op kunnen uitoefenen. Ook de territoriale gebondenheid van de activiteiten is van belang. Zo vinden de pleziervaart en de sportvisserij vanaf schepen voornamelijk plaats in de geulen. Met de haven- en eilandgemeenten bestaat een functionele relatie. Dit pleit ervoor de geulen bij de haven- en de eilandgemeenten in te delen. De beroepsvisserij, die eveneens van de geulen afhankelijk is, staat vooral in functionele relatie met de havengemeenten, evenals de beroepsvaart en de zand- en schelpenwinning.

Gezien deze relaties ligt het voor de hand de geulen in te delen bij de havengemeenten. Activiteiten zoals landaanwinning, wadlopen, oeverrecreatie, pierensteken en een specifiek deel van de sportvisserij vinden voornamelijk plaats langs en vanaf de kust. De waardevolle natuurgebieden zijn vooral territoriaal gebonden aan de eilanden en aan bepaalde gemeenten op het vaste land. Dit pleit ervoor om deze gebieden in hun geheel aan de desbetreffende gemeente toe te delen.

Van de doelstelling voor het Waddenzeebeleid uit geredeneerd hebben de provincies voor de gemeentelijke indeling de volgende – hiërarchisch opgesomde – criteria geformuleerd.

a. Gemeenten die weinig binding hebben met de Waddenzee – in het algemeen zijn dit de gemeenten die niet over een Waddenzeehaven beschikken – wordt slechts een beperkt gedeelte van de Waddenzee toegedeeld, een en ander afhankelijk van de hierna te noemen criteria.

b. De delen van de Waddenzee ten aanzien waarvan een functionele en territoriale gebondenheid met de in en aan de Waddenzee gelegen gemeenten geldt, worden bij die gemeenten ingedeeld. Dit betekent dat aan elke gemeente dat gedeelte van de Waddenzee wordt toegewezen waarover die gemeente het feitelijk beheer kan uitoefenen. Onder feitelijk beheer wordt in dit verband verstaan het treffen van maatregelen in het kader van de Wet op de Ruimtelijke Ordening en het regelen van allerlei menselijke activiteiten die van invloed kunnen zijn op de rust in het Waddengebied.

c. Gebieden die uit natuurwetenschappelijk oogpunt een eenheid vormen, worden zoveel mogelijk bij één gemeente ingedeeld. Als zodanig zijn in elk geval te beschouwen de bijzonder waardevolle gebieden (hoog-watervluchtplaatsen en fouragegebieden).

d. De kwelders, zomerpolders en zeedijken worden ingedeeld bij de aangrenzende gemeenten.

e. Geulen, zijnde de delen van de Waddenzee waar zich de meeste menselijke activiteiten afspelen, worden bij een zo beperkt mogelijk aantal gemeente ingedeeld. In het algemeen zijn dit haven- en eilandgemeenten, die kunnen worden beschouwd als de uitvalspoorten voor de hier bedoelde menselijke activiteiten en die als zodanig de meeste binding hebben met dit deel van de Waddenzee. Dit oogmerk kan verder worden bereikt door de geulen zo weinig mogelijk in de lengterichting door gemeentegrenzen te doen doorsnijden.

Bij de indeling kunnen ook criteria een rol spelen die niet direct uit de doelstelling van het Waddenzeebeleid voortvloeien. In dit verband valt te denken aan de cultuurhistorische bindingen die sommige delen van de Waddenzee met bepaalde kust- of eilandgemeenten hebben. Voor zover dit geen conflict met de doelstelling en de daaruit afgeleide criteria oplevert, is er geen bezwaar tegen die delen zoveel mogelijk bij bedoelde gemeenten in te delen.

De meest in het oog springende onderverdeling van de Waddenzee naar fysieke kenmerken in relatie met maatschappelijke activiteiten is de indeling in geulen, platen en kuststroken. Met name de geulen lenen zich op het eerste gezicht voor tracering van de gemeentegrenzen. Een bezwaar is dat geulen en platen soms de neiging hebben zich te verplaatsen. Het gevolg daarvan is dat geulen tot het territoire van ten minste twee gemeente kunnen gaan behoren, hetgeen uit een oogpunt van bestuurlijke relatie met de maatschappelijke activiteiten een bezwaar kan zijn. Tracering van de gemeentegrenzen door de geulen heeft echter het voordeel dat de platen – die als het ware een voortzetting vormen van het vaste land en de eilanden – overwegend bij één gemeente kunnen worden ingedeeld, althans voor zover deze platen niet nog door onderlinge grenzen van de kustgemeenten worden doorsneden. Door bij de grensbepaling aansluiting te zoeken bij de wat diepere – dat wil zeggen niet doorwaardbare – geulen in de Waddenzee, sluit zij voorts het nauwst aan bij het criterium dat gebieden die uit natuurwetenschappelijk oogpunt een eenheid vormen, zoveel mogelijk bij één gemeente worden ingedeeld.

Tot besluit van deze paragraaf wordt nog opgemerkt dat voor het vastleggen van de grenzen in de Waddenzee om praktische redenen is gekozen voor het coördinatenstelsel van de Rijksdriehoekmeting, dat wil zeggen voor vaste grenzen, zoals dat ook in het ICONA-rapport voor de Noordzee is aanbevolen. De ervaring heeft geleerd dat alleen op deze wijze een duidelijke territoriale afbakening van bevoegdheden wordt verkregen, een duidelijkheid die voor sommige bevoegdheden bepaald onmisbaar is. Ook bij het vaststellen van de grenzen door middel van coördinaten is het mogelijk rekening te houden met toekomstige ontwikkelingen van de geulen. Het loslaten van de geulen als grensbepalend gegeven en het leggen van de grens voor de kustgemeenten op b.v. enkele honderden meters van de rand van de landaanwinningsswerken en kwelders – of gemeten vanaf de dijk indien geen voorland aanwezig is – stuit op het grote bezwaar dat het uitgangspunt van de functionele indeling volledig wordt losgelaten. Bovendien biedt een dergelijke grensbepaling geen houvast voor de tracering van de grenzen tussen de (haven-)gemeente Harlingen enerzijds en de eilandgemeenten Vlieland en Terschelling anderzijds noch voor de tracering van de grenzen tussen de eilandgemeenten onderling.

Het feitelijke grensbeloop

De wenselijkheid om gebieden die uit natuurwetenschappelijk oogpunt een eenheid vormen, zoveel mogelijk bij één gemeente in te delen leidt voor de eilandenzijde van de Waddenzee tot het volgende kaartbeeld:

- het geulen- en platengebied van het Eierlandse Gat gaat met de Vlakte van Kerken naar Texel;
- het Friese deel van het Eierlandse Gat, de Waardgronden en de Richel gaan naar Vlieland;
- het Terschellinger Wad gaat naar Terschelling;
- het Amelander Wad gaat naar Ameland.

In het aanvankelijk voorgestelde grensbeloop was de plaat ten oosten van het Terschellingerwad en daarvan gescheiden door de Kromme Balg ingedeeld bij Terschelling. Omdat het hier gaat om een door geulen van haar omgeving geïsoleerde plaat, die wat betreft ligging vergeleken kan worden met de oostelijker gelegen Piet Scheveplaat, is voor de toedeling van deze plaat dezelfde werkwijze gevolgd als voor de Piet Scheveplaat, zodat zij nu is ingedeeld bij Ameland.

Consequente toepassing van dit criterium houdt bij de kustgemeenten in dat met de onmiddellijk buiten de dijk gelegen delen van de gebieden die uit natuurwetenschappelijk oogpunt een eenheid vormen, ook de meer zeewaarts gelegen delen van die gebieden zoveel mogelijk bij deze kustgemeenten worden ingedeeld. De uiteindelijke grens tussen de kustgemeenten enerzijds en de eilandgemeenten anderzijds in de Waddenzee wordt dus mede bepaald door de breedte van de voor de kust van het vasteland gelegen gebieden die uit natuurwetenschappelijk oogpunt een eenheid vormen.

Zoals in de vorige paragraaf reeds is gesteld, is bij de grensvaststelling van de gemeenten in de Waddenzee voorts een relatie gelegd met de vraag op welke manier deze gemeenten daadwerkelijk en zinvol betrokken kunnen zijn bij het feitelijke beheer van de aangrenzende gedeelten van de Waddenzee. Het beheer van de op het toekomstig gemeentelijk grondgebied aanwezige (vaar-)geulen en wadden vereist bepaalde kennis, die onder meer tot uiting komt in het kunnen inzetten van geschikt personeel en adequaat materiaal. Het ligt voor de hand versnippering van deze kennis zoveel mogelijk te voorkomen. Ten einde te komen tot een markante afbakening van de gebieden waarvoor het feitelijk beheer vanuit de kustgemeenten dient te worden gevoerd, is voor de grensbepaling in de bij

eb droogvallende gebieden in het algemeen aanknoping gezocht bij de wat diepere (d.w.z. niet doorwaardbare) geulen in de Waddenzee. Een en ander betekent dat gekozen is voor indeling van Balgzand, Breehorn, Abt, Bildtpollen, Friesche Wad, Wierumerwad, Eilanderbult, Hoek van de Band, Lutjewad, Hornhuizerwad, Pieterburenwad, Andelbult, Warffumerlaag en Uithuizerwad bij aangrenzende gemeenten op het vasteland. Voor kustgemeenten (zonder haven) waar geen bij eb droogvallend gebied voor de dijk ligt, is de toedeling beperkt tot een zeer smalle kuststrook ter breedte van circa 300 m. Op deze wijze is in het wetsontwerp de grens bepaald voor de gemeenten Wonseradeel (tussen Harlingen en Afsluitdijk), de nieuwe gemeente Franekeradeel en Bierum (na grenscorrectie in verband met de hierna nog te noemen toedeling van de vaargeul aan Delfzijl).

Wat de gemeentelijke indeling van de Waddenzee langs de kust van het vasteland van Noord-Holland betreft wordt voorgesteld het in natuurwetenschappelijk opzicht samenhangende Balgzandgebied bij de gemeente Den Helder in te delen. Om dezelfde reden wordt voorgesteld het Breehorngebied – van het Balgzand gescheiden door het Amsteldiep – aan de gemeente Wieringen toe te delen. Verdedigbaar is een variant waarbij het Balgzandgebied en het Breehorngebied samen – ondanks de aanwezigheid van het Amsteldiep – als één natuurgebied worden beschouwd, dat dan in zijn totaliteit aan Den Helder of aan Wieringen zou moeten worden toegeedeeld. Deze variant heeft niet de voorkeur van de provincie. Het gaat daarbij niet alleen om het feit dat beide gebieden op natuurlijke wijze worden gescheiden door het Amsteldiep. Daarnaast dient rekening te worden gehouden met de zich in het Balgzand- en het Breehorngebied afspelende menselijke activiteiten. Enerzijds is het Balgzand van Den Helder uit beter bereikbaar dan van Wieringen uit en vinden (derhalve) van Den Helder uit recreatieve activiteiten plaats in dit gebied. Anderzijds is het Breehorngebied van Wieringen uit beter bereikbaar dan van Den Helder uit en is Wieringen sterk betrokken op dat gebied (b.v. via de campings op Westerland). Met inachtneming van hetgeen hierover eerder is gezegd kan de conclusie slechts zijn dat het Balgzand bij Den Helder en het Breehorngebied met het Amsteldiep bij Wieringen behoren te worden ingedeeld.

Ook met de voorkeur om de Lutjeswaard in haar geheel bij Wieringen in te delen op grond van de natuurlijke gesteldheid (samenhangend natuurgebied) wordt ingestemd. Ten aanzien van de grens van Anna Paulowna is een ondergeschikte wijziging voorgesteld. De bestaande grens – aan de buitenteen van de dijk – wordt daarbij zodanig opgeschoven dat de voor de kust liggende schorren bij deze gemeente worden ingedeeld. Dit kan worden bereikt door de bestaande grens 200 m zeewaarts te verleggen.

Het indelen van de geulen bij zo weinig mogelijk gemeenten is mede bedoeld om te voorkomen dat vaargeulen nodeloos door gemeentegrenzen worden doorsneden. Gezien de betekenis van met name de vaarroutes ligt indeling hiervan bij de havengemeenten voor de hand. Dit leidt ertoe dat:

- het Marsdiep en het Malzwin aan Den Helder worden toegedeeld;
- de Texelstroom naar Texel gaat;
- het Amsteldiep en de Wierbalg bij Wieringen komen;
- De Doove Balg, het Zuidoostrak en de Boontjes tot Harlingen gaan behoren;
- het vaarwater langs de Pollendam en de Blauwe Slenk eveneens naar Harlingen gaan;
- de Vliestroom aan Terschelling wordt toegevoegd;
- het Borndiep en het Dantzigat bij Ameland worden ingedeeld;
- de Zoutkamperlaag geheel tot Schiermonnikoog gaat behoren;
- de vaargeul in de Eems tussen Delfzijl en Eemshaven geheel tot Delfzijl gaat behoren.

In de laatste twee gevallen is er sprake van wijziging van het huidige grensbeloop. Toedeling van bovenvermelde geulen aan Harlingen heeft

logischerwijs tot gevolg dat ook het tussen die geulen en het vasteland gelegen gebied tot deze gemeente komt te behoren. De in het aanvankelijk voorgestelde grensbeloop aangegeven zigzaggrens is door een meer vloeiend verlopende lijn vervangen.

Voor zover niet strijdig met de overige criteria is het alleszins verdedigbaar delen van de Waddenzee die cultuurhistorische bindingen hebben met bepaalde gemeenten, aan deze gemeenten toe te delen. Op grond hiervan wordt voorgesteld:

- Griend met Grienderwaard (natuurwetenschappelijke eenheid) in te delen bij Terschelling;
- de Engelsmanplaat bij de gemeente Dongeradeel te voegen (zie ook hierna);
- Rottumeroog, Rottumerplaat en het aangrenzende platen- en geulengebied (natuurwetenschappelijke eenheid) wegens de bestaande binding van Rottumeroog bij Warffum te voegen en hiervoor de in 1978 vastgestelde grens van de gemeente Hefshuizen gedeeltelijk te wijzigen.

Met betrekking tot de indeling van het laatstbedoelde gebied bij de gemeente Warffum kan nog worden opgemerkt dat het alleszins zinvol zou zijn in het kader van een toekomstige gemeentelijke herindeling van Noord-Groningen te streven naar een samenvoeging van de gemeente Warffum met de gemeente waarin de haven Noordpolderzijl gelegen is (i.c. Usquert).

Voor de indeling van de Engelsmanplaat lijken in principe drie mogelijkheden aanwezig, te weten bij één van de naastgelegen eilandgemeenten (Ameland en Schiermonnikoog) of bij de tegenovergelegen vastelandgemeente Dongeradeel. Aan de oostzijde van de Engelsmansplaat fungeert evenwel de Zoutkamperlaag als een duidelijke scheiding met Schiermonnikoog. Aan de westzijde, d.w.z. tussen de Engelsmanplaat en Ameland, zijn momenteel drie zeegaten aanwezig, te weten Holwerderbalg, Pinkegat en Smeriggat. Tussen de Engelsmanplaat en het kustgebied van de gemeente Dongeradeel bestaat daarentegen reeds honderden jaren een duidelijke territoriale gebondenheid (bij laag water is de plaat van de wal af te voet bereikbaar). Daarom wordt voorgesteld de Engelsmanplaat samen met het deel van de Wadden dat uit natuurwetenschappelijk oogpunt een eenheid vormt, namelijk de ten noorden van de Engelsmanplaat gelegen nieuwe Noorderplaat (ook wel Rif genoemd) alsmede het tussen dit gebied en het vasteland gelegen deel van de Wadden (Wierumerwad), in te delen bij de aangrenzende gemeente Dongeradeel.

Dit provinciale voorstel lijkt mij geheel consistent met de overwegingen die aan de gemeentelijke indeling van de Waddenzee, ook gelet op het in de planologische kernbeslissing ter zake geformuleerde regeringsbeleid, ten grondslag (behoren te) liggen. Men kan hier tegeninbrengen dat dit voorstel niet spoort met de gedachte dat het overgrote deel van de Waddenzee bij een slechts gering aantal gemeenten wordt ingedeeld. Ervan afgezien of de oppervlakte waarom het hier gaat, op het totaal van de Waddenzee veel verschil maakt, moet ik er dan toch in de eerste plaats op wijzen dat die gedachte op zichzelf nimmer een uitgangspunt of criterium voor de bestuurlijke indeling is geweest maar veeleer de verwachte uitkomst van een consequente toepassing van de bedoelde uitgangspunten en criteria. Van zo'n consequente toepassing van met name het uitgangspunt dat uit natuurwetenschappelijk oogpunt samenhangende gebieden ook bestuurlijk zoveel mogelijk bijeen dienen te worden gehouden, is hier sprake. In het verlengde hiervan is de voorgestelde indeling ook consequent met het oog op een samenhangend beheer. Wadlopen naar de Engelsmanplaat vindt plaats vanaf de vaste wal. Het ligt dan voor de hand ook de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor en het toezicht op die activiteit bij de betrokken kustgemeente en niet bij één van

de eilandgemeenten te leggen. Overigens gebeurt hier niets anders dan bij de indeling van het Balgzand bij Den Helder of Breehorn en de Lutjeswaard bij Wieringen, noch zijn de motieven afwijkend. Dat met deze indeling de betrokken vastelandsgemeente Dongeradeel aan de Noordzee komt te grenzen is ook al niet uniek. Hetzelfde doet zich voor bij de indeling van het Noordgroningse waddengebied bij Warffum. Het valt ook niet goed in te zien wat voor bezwaar hiertegen zou kunnen worden ingebracht. Indeling van de Engelsmanplaat bij één van de eilanden daarentegen zou als inconsistent met de uitgangspunten en criteria moeten worden aangemerkt, terwijl er bovendien een volstrekt arbitraire keuze zou moeten worden gemaakt. Die keuze is niet nodig en verdient ook geen voorkeur, gelet op het ontbreken van welke samenhang dan ook tussen de plaat en de eilanden.

Voorgesteld wordt de bestaande grenzen in de Dollard en het zuidelijk deel van de Eemsmond voorshands te handhaven. Dat is niet omdat een functionele indeling hier niet op haar plaats zou zijn, maar omdat dit doel beter kan worden bereikt in het kader van de op handen zijnde gemeentelijke herindeling van Groningen. Dan zal het naar provinciaal oordeel aanbeveling verdienen te overwegen nagenoeg de gehele Dollard in te delen bij de gemeente waarin de haven van Termunterzijl komt te liggen.

Bij de provinciale indeling van de Waddenzee zijn aan de Noordzezijde, buiten de eilanden, voorlopig de grenzen van het zogenaamde p.k.b.-gebied aangehouden. Die kunnen thans in het kader van de gemeentelijke indeling meer Noordzeewaarts worden opgeschoven overeenkomstig de methodiek die het al eerder vermelde ICONA-rapport daarvoor heeft aangegeven. Gelet op de dynamiek in de vóór de Waddeneilanden en -platen gelegen banken valt er niet te ontkomen aan een zekere tijdgebondenheid van de thans vast te stellen grenzen. Dit behoeft echter geen bezwaar op te leveren om toch zoveel mogelijk bij het huidige beeld van de voor de kust gelegen zeebodem aan te sluiten. Met behulp van de jongste gegevens ter zake heb ik de door de provincies ontworpen grenslijn zo nauwkeurig mogelijk bijgesteld. Ten einde mogelijke bevoegdheidsdiscussies uit te sluiten is de grens daarbij nergens aan de binnenzijde van het eerder vermelde p.k.b.-gebied gelegd.

De wijze waarop de provincie Noord-Holland in haar oorspronkelijke eindvoorstel de grens in zee ter hoogte van Texel en Den Helder had getrokken, deed het vermoeden rijzen dat hiermee beoogd werd ook de ten westen van de Haaksgronden gelegen Keizersbult binnen gemeentelijk en provinciaal territorium te brengen. Aldus moeten de normen van het ICONA-rapport echter niet worden verstaan. Het is zeker nooit de bedoeling geweest om van de wel als zodanig in te delen Noorderhaaks af nog eens een kilometer zeewaarts te gaan en de aldan daarbinnen vallende droogvellingen – nog daargelaten of dat met de Keizersbult het geval is – mee te nemen.

Ten aanzien van de indeling van de Noorderhaaks – ook wel aangeduid als Razende Bol – zelf heeft trouwens nog een uitvoerige gedachtenwisseling plaatsgevonden. Na ampele overweging stelde de provincie Noord-Holland voor deze plaat bij de gemeente Texel in te delen, vooral op grond van de veronderstelling dat zij de neiging zou vertonen zich in de richting van het eiland van die naam te verplaatsen; na verloop van tijd zou ze daaraan wellicht zelfs vast komen te zitten. Nu zijn de (natuurlijke) bewegingen van de zeebodem in deze voordelta's zelden met grote nauwkeurigheid te voorspellen; dat geldt hier niet minder dan elders. Van andere zijden werd daartegenover het belang van handhaving van het Molengat (tussen Texel en de Noorderhaaks) ten behoeve van onder meer de visserij, de off shore industrie en de marine in het licht gesteld. Het is echter nog maar de vraag of het Molengat zonder verregaande maatregelen open te houden is en of dat uit een oogpunt van kustdefensie wel zo wenselijk is. Onmiskenbaar bestaan er thans tussen de Razende Bol en in Den Helder gevestigde instanties wel enige relaties uit een oogpunt van beheer en toezicht. Dat

zou ervoor kunnen pleiten die in bestuurlijke zin te bevestigen. Nadere overweging van deze verschillende facetten heeft het provinciaal bestuur echter geen aanleiding gegeven op zijn aanvankelijke zienswijze terug te komen. De regering van haar kant ziet er geen aanleiding in op dit punt van het provinciale voorstel af te wijken.

Financiële aspecten

Krachtens het bepaalde in artikel 8, tweede lid, van de Financiële-Verhoudingswet 1960 werd voor o.a. de gemeenten, grenzende aan de Noordzee, de Waddenzee en de Dollard, het oppervlakte-aandeel in de algemene uitkering uit het Gemeentefonds «gesteld op de som van het aantal hectaren der oppervlakte van het land en der oppervlakte van het binnenwater, vermeerderd met het aantal hectaren, dat het produkt van de lengte van de kustlijn en 300 meter oplevert». Het bedrag per hectare was bepaald op f 12,50 in basis. Van de zijde der provincies is erop gewezen dat bij gemeentelijke indeling van de Waddenzee een dergelijke berekeningswijze geen recht zou doen aan de kosten die gemeenten alsdan voor het bestuur en beheer van het hun toevallende deel van de Waddenzee moeten maken.

In het kader van het overleg in het Coördinatiecollege Waddengebied heeft een gemengde werkgroep van gemeentelijke, provinciale en rijksvertegenwoordigers zich met deze problematiek beziggehouden. Deze werkgroep heeft geprobeerd de aard en omvang van de kosten die het gevolg zouden kunnen zijn van de gemeentelijke indeling van de Waddenzee, in kaart te brengen. Daarbij is gedacht aan kosten voor structuur- en bestemmingsplannen en andere kosten uit hoofde van de Wet op de Ruimtelijke Ordening, kosten voor educatie en voorlichting, overleg- en secretariaatskosten en eventuele beheerskosten. Aangezien er omtrent de feitelijke uitoefening van beheerstaken door de gemeenten op dit ogenblik nog geen duidelijk inzicht bestaat, is de laatste kostencategorie voorshands als p.m.-post opgenomen. In de memorie van antwoord inzake de Financiële-Verhoudingswet (Tweede Kamer, zitting 1982–1983, nr. 9, blz. 135, 136) is een verslag opgenomen van de bevindingen van de genoemde werkgroep.

Naar de mening van de beheerders van het Gemeentefonds beperkt de onderhavige problematiek zich overigens ten principale niet tot de Waddenzee maar strekt zij zich uit tot alle gemeentelijk ingedeeld buitenwater. Met het oog hierop is besloten in de Financiële-Verhoudingswet 1984 voor de bestuurlijk ingedeelde oppervlakte buitenwater een uitkeringselement op te nemen. Mede gezien de conclusies waartoe de gegevens met betrekking tot de Waddenzee leidden, is voorgesteld dit deel van de oppervlakteuitkering te bepalen op de helft van het uitkeringsbedrag voor land en binnenwater en daarbij een minimum in acht te nemen ter grootte van het produkt van de kustlengte en 300 meter en een maximum van 10 000 ha. Om te voorkomen dat gemeenten, waarvoor het minimum geldt hun uitkering voor het buitenwater te snel zien dalen, is besloten het bedrag per hectare trapsgewijs te verminderen van f 12,50 tot f 6,25 in 1993. De bedragen in 1984 en 1985 zijn respectievelijk f 11,85 en f 11,25 in basis. Omdat is gebleken dat er bij de Waddenzeegemeenten onduidelijkheden bestonden over de financiële consequenties van de voorgestelde gemeentelijke indeling van de Waddenzee in relatie tot de invoering van de Financiële-Verhoudingswet 1984 heeft de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken de betrokken gemeenten nader geïnformeerd (zie bijgevoegd afschrift brief van 6 januari 1984, FV83/U855).

Gelet op de aanzienlijke toeneming van de uitkering op grond van de maatstaf buitenwater voor de waddeneilandgemeenten is voorts in het kader van de besluitvorming inzake de Financiële-Verhoudingswet 1984 besloten de uitkering op grond van de verfijning waddeneilanden te verlagen.

Na de voorgestelde indeling van de Waddenzee zullen de betrokken gemeenten structureel op basis van gemaakte ramingen f3,3 miljoen extra middelen via de maatstaf buitenwater ontvangen. Gelet op de uitkomsten van eerderbedoelde ramingen mogen zij geacht worden de aan de gemeentelijke indeling van de Waddenzee verbonden kosten (f2,6 miljoen plus de pro memorie geraamde beheerskosten) met vorengenoemde uitkering ruimschoots te kunnen dekken.

Standpunten en reacties

Ten aanzien van het Groningse deel van de Waddenzee kan worden opgemerkt dat de gemeenten Beerta, Delfzijl, Eenrum, Finsterwolde, Nieuwolda en Warffum zich met de voorstellen kunnen verenigen. Dat geldt ook voor Hefshuizen, welke gemeente echter een wijziging van artikel 8 van de Financiële-Verhoudingswet 1960 een essentiële voorwaarde voor de financiële aanvaardbaarheid heeft genoemd en op afzienbare tijd meer duidelijkheid over de rijksgrens heeft gevraagd. Wat het eerste punt betreft mag ik wel naar de financiële paragraaf van deze memorie verwijzen. Ten aanzien van de kwestie van de rijksgrens merk ik op dat ter zake zeker niet op afzienbare termijn meer duidelijkheid zal worden verkregen dan er nu bestaat. Dit houdt in dat over het beloop van deze grens in de Eemsmonding geen overeenstemming met de Duitse Bondsrepubliek bestaat en dat bij gebreke daarvan van Nederlandse zijde wordt uitgegaan van de dallijn van het betrokken vaarwater.

De gemeente Ulrum heeft gepleit voor een verschuiving van de gemeentegrens in noordoostelijke richting, waardoor het Oort en de Schildknopen geheel binnen de grenzen van die gemeente zouden komen te liggen. In de eerste plaats gaat het hier evenwel om een provinciale grens, welke grenzen bij deze gemeentelijke indeling welbewust buiten discussie zijn gesteld. En in de tweede plaats vloeit de bepleite grensverhuizing niet uit de ter zake gehanteerde criteria voort.

De gemeente Usquert ten slotte heeft indeling van het overgrote deel van het Groningse deel van de Waddenzee bij die gemeente en dus niet bij Warffum bepleit vanwege de ligging van Rottumeroog «loodrecht boven Usquert», historische bindingen en de aanwezigheid van een haven (Noordpolderzijl) in deze gemeente. Het eerste van de aangevoerde argumenten lijkt nogal willekeurig, het tweede aanvechtbaar. Althans de historische bindingen van Rottum met Warffum zijn duidelijker vastgelegd (tot zelfs in een proces-verbaal van grensbepaling uit 1828) dan die met Usquert. Die historische band heeft de provincie niet willen verbreken, zelfs niet ter wille van de in Usquert gelegen haven.

De gemeenten Het Bildt, Ferwerderadeel, Dongeradeel, Terschelling en Vlieland gaan wat het Friese deel betreft met de voorstellen akkoord. De van de nieuwe gemeente Franekeradeel deel uitmakende gemeente Barradeel heeft in het plan berust, al had zij de voorkeur gegeven aan een variant waarbij een groter deel van de Waddenzee bij de kustgemeenten zou zijn ingedeeld. In het voorgaande is al uiteengezet dat en waarom is gekozen voor een indeling waarbij het overgrote deel van de Waddenzee tot een beperkt aantal gemeenten komt te behoren. De gemeente Harlingen meent dat dit laatste oogmerk in het plan onvoldoende gestalte heeft gekregen. Opgemerkt moet worden dat een beduidend verder gaande terugdringing van de invloed van kustgemeenten onherroepelijk tot een conflict zou leiden met het streven om uit natuurwetenschappelijk en beheerstechnisch oogpunt samenhangende gebieden niet met bestuurlijke grenzen te doorsnijden.

De gemeente Wonseradeel heeft het provinciale voorstel absoluut onaanvaardbaar genoemd, omdat aan die gemeente ondanks een kustlijn van 24 km, de aanwezigheid van havens en aanleggelegenheden en de functie van de schutsluizen te Kornwerderzand slechts een te verwaarlozen stukje Waddenzee is toegedacht. De provincie heeft hiertegenover aange-

voerd dat Kornwerderzand en Breezanddijk qua havenfunctie niet vergelijkbaar zijn met Den Oever, laat staan met Harlingen. Naar het oordeel van de provincie doen zich hier geen gewichtige redenen voor om de bestaande grens niet te handhaven. Aan de hand van de criteria voor de gemeentelijke indeling van de Waddenzee kom ik niet tot een andere conclusie.

De gemeenten Ameland en Schiermonnikoog gaan niet akkoord met de indeling van de Engelsmanplaat bij Dongeradeel. Naar hun mening zijn toezicht en hulpverlening van de eilanden af veel beter te regelen. De vijf waddeneilandgemeenten zijn voornemens voor het hele bij hen in te delen gebied gezamenlijk bestemmingsplannen op te zetten, om welke reden dat gebied niet in tweeën zou moeten worden gedeeld.

Schiermonnikoog heeft aanvankelijk ook aangevoerd al de nodige ervaring met het beheer van een gebied als de Engelsmanplaat te hebben. Beide gemeenten zijn dan ook van oordeel dat dit gebied bij één van beide moet worden ingedeeld, recentelijk hebben zij uiteindelijk gekozen voor Ameland. Na hetgeen eerder in deze memorie al over de indeling van de Engelsmanplaat c.a. naar voren is gebracht meen ik mij op deze plaats tot nog een enkele kanttekening te kunnen beperken. Die heeft betrekking op het streven van de gemeenten om de ruimtelijke-orderingstaken gezamenlijk aan te pakken. Dat is een streven hetwelk ik uiteraard van harte ondersteun. Maar het ontgaat mij enerzijds waarom in dat streven niet ook (een) kustgemeente(n) zou(den) kunnen worden betrokken en anderzijds waarom dat streven door een tweedeling van het gebied zou worden gefrustreerd. Ik vind daarin derhalve zeker geen argument om van het provinciale voorstel ter zake af te stappen.

De gemeente Terschelling heeft zich overigens nog uitgesproken over de financiële aspecten, in die zin dat zij bij haar instemming met het herindelingsplan ervan is uitgegaan dat de uitkeringen uit het Gemeentefonds adequaat bij de indeling worden aangepast. In de paragraaf over de financiële aspecten is al uiteengezet wat de consequenties van de indeling zijn van de nieuwe Financiële-Verhoudingswet.

Wat het Noordhollandse deel van de voorstellen betreft kan worden vastgesteld dat de gemeenten Anna Paulowna en Wieringen daarmee hebben ingestemd. Op verzoek van laatstgenoemde gemeente is overigens de noordgrens bij de Lutjeswaard iets in noordelijke richting verschoven. Naar het oordeel van een minderheid uit de Wieringse gemeenteraad zouden niet alleen het Breehorngebied en het Amsteldiep maar ook een deel van het Balgzand bij deze gemeente moeten worden ingedeeld. In het voorgaande is al aangegeven waarom de provincie deze gedachte heeft afgewezen. Ik zie geen reden om van die zienswijze af te wijken.

Ook de gemeente Texel heeft zich met het provinciale voorstel, dat als gezegd van meet af aan heeft voorzien in toevoeging van de Noorderhaaks aan die gemeente, akkoord verklaard, terwijl de gemeente Den Helder zich daartegen juist krachtadig verzette, zoals zij ook bezwaar had tegen het grensbeloop in het Marsdiep en langs het Malzwin en het Amsteldiep. Aan de bezwaren met betrekking tot de grens in het Marsdiep is tegemoetgekomen. De grens langs Malzwin en Amsteldiep is zo gekozen met het oog op eventuele bewegingen in die geulen. Ten aanzien van de toedeling van de Noorderhaaks moge ik korthedshalve verwijzen naar hetgeen daaromtrent eerder in deze memorie is opgemerkt.

Van de gemeentewettelijke procedure heeft ook de Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee gebruik gemaakt om haar zienswijze over deze kwestie – ten dele opnieuw – naar voren te brengen. De vereniging kan instemmen met de gedachte om op het punt van de bestuurlijke organisatie voor de Waddenzee niet af te wijken van wat in ons land gebruikelijk is. Zij ziet echter geen reden om alle aan de Waddenzee grenzende gemeenten ook bestuurlijk bij die zee te betrekken, te minder waar een aantal van de kustgemeenten als gevolg van gemeentelijke herindeling worden «overgenomen» door «inlandgemeenten». Wat dit laatste punt betreft wil ik toch graag de verwachting uitspreken dat met het

opgaan van huidige Waddenzeegemeenten in grotere bestuurlijke verbanden waarvan het centrum meer landinwaarts gelegen is, de kennis en vertrouwdheid met het Waddenzeegebeuren niet verloren zullen gaan. Maar van meer fundamentele aard is de voorkeur van de vereniging voor een bestuurlijke indeling waarbij een aantal kustgemeenten van de (mede) verantwoordelijkheid voor het Waddenzeegebied wordt uitgesloten, en dit, als ik het goed zie, met name ten einde het aantal Waddenzeegemeenten zo klein mogelijk te houden.

Om tot zo'n beperking te komen stelt de vereniging geen wezenlijk andere criteria voor dan de provincies hebben gehanteerd, te weten bij haven- en eilandgemeenten en gemeenten met kwelders voor hun huidige grondgebied. Alleen blijkt dit laatste criterium bij de uitwerking te zijn beperkt tot één gemeente voor de Friese en één voor de Groningse kwelders. Dit resulteert dan in een indeling van de eigenlijke Waddenzee bij 17 gemeenten in plaats van 27. Wanneer ik er nu van uitga dat met de voorgestelde reductie van het aantal Waddenzeegemeenten toch vooral beoogd wordt de organisatorische doeltreffendheid van het bestuur en beheer van de Waddenzee te bevorderen, vraag ik mij in gemoede af hoeveel meer efficiëntie in dit opzicht te verwachten is bij een gezelschap van 17 in plaats van 27 gemeenten. Kardinale punten in de bestuurlijke organisatie ter zake zijn en blijven de drie overheidslagen en de daarvoor in het leven geroepen bijzondere horizontale en verticale overlegstructuren. Daarin verandert niets door de reductie van het aantal Waddenzeegemeenten. Wat hierdoor evenmin verandert is de natuurlijke belangentegenstelling tussen eiland-, haven- en overige kustgemeenten, hooguit wordt de numerieke vertegenwoordiging van de laatste categorie kunstmatig beknot. Dit garandeert uiteraard geen doeltreffender, laat staan een evenwichtiger overleg.

Wat mij in de gedachtengang van de vereniging echter veel meer en veel principiëler bezwaart is dat zij geheel voorbijgaat aan een overweging die van meet af aan het regeringsbeleid met betrekking tot de Waddenzee heeft bepaald, dat nl. in het bestuur en beheer daarvan juist de onlosmakelijke samenhang tussen de zee en het land tot uitdrukking behoort te komen. Afgezien immers van de invloed van activiteiten in en op de Waddenzee wordt het klimaat daarvan in niet geringe mate mede bepaald door hetgeen op het land, en dan in eerste instantie het aangrenzende land, geschiedt. Ik denk daarbij niet alleen aan eventuele horizonvervuiling, geluidhinder, lozingen. Tal van activiteiten binnen de eigenlijke Waddenzee vinden hun oorsprong, hun vertrekpunt aan de wal, waar zich de faciliteiten bevinden om die activiteiten mogelijk te maken. Op een of andere wijze is elke aan de Waddenzee grenzende gemeente ook bij die zee betrokken. Dan gaat het niet aan om enkele daarvan van de verantwoordelijkheid voor de Waddenzee uit te sluiten. Die gemeenten zouden zich immers begrijpelijkerwijs van de belangen van de Waddenzee distantiëren, zodat een dergelijke uitsluiting juist een aan het met het beleid beoogde doel tegengesteld effect zou hebben. Ik kan daarom alleen maar de inschakeling van alle Waddenzeegemeenten bij het bestuur van die zee met kracht blijven bepleiten en ben nog steeds van oordeel dat de provinciale voorstellen hiervoor een verantwoorde grondslag bieden.

Rechtskracht voorschriften

Ingevolge artikel 2 van het ontwerp Wet algemene regelen gemeentelijke indeling (Gedr. St. Tweede Kamer, zitting 1980–1981, 16405) behouden de voor overgaand gebied geldende gemeentelijke voorschriften gedurende twee jaren na de datum van herindeling hun rechtskracht, voor zover het bevoegde gezag van de gemeente waaraan dat gebied is toegevoegd deze voorschriften niet eerder vervallen verklaart.

Bij de gemeentelijke indeling van de Waddenzee gaat het niet zo zeer om overgaand maar om aan de betrokken gemeenten toegevoegd gebied dat voorheen niet gemeentelijk was ingedeeld. In verband daarmee is artikel 3, eerste lid, opgenomen.

Intrekking ontwerp van wet tot gemeentelijke en provinciale indeling van het gebied in en nabij de Eemsmonding en in de Groningse Waddenzee

Met de indiening van het onderhavige wetsontwerp tot gemeentelijke indeling van de gehele Waddenzee heeft het op 10 september 1971 aanhangig gemaakte voorstel van wet tot gemeentelijke en provinciale indeling van het gebied in en nabij de Eemsmonding en in de Groningse Waddenzee¹, voor zover dat niet al achterhaald was door de eerder vermelde Wet van 14 september 1978, Stb. 466 tot gemeentelijke herindeling van het Eemsmondgebied, zijn zin verloren. Ik verwijs in dit verband ook naar de brief van 17 september 1975² van mijn toenmalige ambtsvoorganger, waarin deze het opschorten van de verdere behandeling van dat wetsvoorstel heeft verantwoord. Blijkens mededeling dd. 31 oktober 1983, nr. 50, van de directeur van het Kabinet van de Koningin heeft Hare Majesteit mij gemachtigd genoemd wetsvoorstel in te trekken, hetgeen ik bij deze doe.

De minister van Binnenlandse Zaken,
J. G. Rietkerk

¹ Tweede Kamer, zitting 1981, 11 441.

² Tweede Kamer, zitting 1975–1976, 11 441, nr. 5.